

บทแนะนำหนังสือ หนังสือ ชุด วชิรญาณ
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา

รองศาสตราจารย์,ดร
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ความนำ

เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลกับการถ่ายภาพ เทคโนโลยีการพิมพ์ และระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ก้าวหน้าขึ้น การแปลงสภาพเพื่อต่ออายุทรัพยากรสารสนเทศก็มีพัฒนาการควบคู่กันไป การพิมพ์ซ้ำรูปแบบใหม่ด้วยวิธีการดภาพลักษณ์ (scan) ต้นฉบับเดิม มาทำเป็นแม่พิมพ์ (plate) สำหรับจัดพิมพ์ซ้ำ ซึ่งลดขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาที่เรียกว่า “ชำระ” การปรับอักษรวิธีให้เป็นปัจจุบัน และการพิสูจน์อักษร จึงเกิดขึ้นและเป็นที่นิยมใช้ในการจัดพิมพ์หนังสือหายากเล่มสำคัญต่าง ๆ รวมทั้งแปลงไฟล์ภาพเหล่านั้นเป็น เอกสาร PDF (Portable Document Format) หรือ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เพื่อให้บริการเข้าถึงข้อมูลผ่านเว็บไซต์ในเวลาต่อมาด้วย อาทิ **ฐานข้อมูลราชกิจจานุเบกษาและการพัฒนากฎหมายอิเล็กทรอนิกส์** (www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/index/index.htm) และ **โครงการหนังสือเก่าชาวสยาม** (www.sac.or.th/databases/siamrare-books/wachirayan/) เป็นต้น

นับแต่ พ.ศ.2514 ที่ องค์การค้าคุรุสภา และ ศาสตราจารย์ คุณหญิง แม้นมาส ขวลิต (ผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ ในขณะนั้น) นำ **หนังสืออักขรภิธานศรับท์** (Dictionary of the Siamese Language) ของ หมอปรัดเล (Dan Beach Bradley) ฉบับพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ ค.ศ.1873 มาจัดพิมพ์ซ้ำในลักษณะที่เป็น “**หนังสืออักขรภิธานศรับท์เล่มเดิมที่พิมพ์ลงบนกระดาษใหม่ ทำให้ใช้ได้สะดวกขึ้นเป็นอันมาก**” นั้น ก็ได้มีการนำเอกสารโบราณ หนังสือหายาก และหนังสือพิมพ์เก่ามาจัดพิมพ์ด้วยวิธีการเดียวกันนี้ ทั้งในงานมงคลและอวมงคลต่าง ๆ ต่อเนื่องตลอดมา

ปัจจุบัน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กำลังดำเนินการนำหนังสือ ชุด วชิรญาณ มาจัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาส พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 12 สิงหาคม 2555 และเพื่อ “เผยแพร่ความรู้จากหนังสือของหอพระสมุดวชิรญาณในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย ซึ่งจะประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าทางวิชาการหลายสาขา โดยเฉพาะเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวรรณกรรมของชาติ” อีกประการหนึ่งด้วย

อันที่จริง ได้เคยมีการนำหนังสือ วชิรญาณ มาพิมพ์ซ้ำด้วยวิธีถ่ายพิมพ์ใหม่แล้วครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ.2541 เนื่องในงานฉาบปก นางสายหยุด ตะเวทีกุล ผู้เป็นมารดา ของ พลตรีหม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ เกษมศรี แต่ในครั้งนั้น สำนักพิมพ์ต้นฉบับได้นำหนังสือ วชิรญาณ เล่มที่ 1 ปีที่ 1 จ.ศ.1246 มาจัดพิมพ์ช่วยเพียงเล่มเดียวเท่านั้น

วชิรญาณ เล่มที่ 1 ปีที่ 1 จ.ศ.1246

เนื่องในงานฉาบปก นางสายหยุด ตะเวทีกุล (17 สิงหาคม พ.ศ.2541)

นอกจากนั้น โครงการหนังสือเก่าชาวสยาม ของ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ร่วมกับ สำนักหอสมุดแห่งชาติ และ ศูนย์บริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สวท.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ยังนำหนังสือ วชิรญาณวิเศษ ทั้ง 9 เล่ม มาจัดทำเป็น วชิรญาณวิเศษฉบับดิจิทัล สำหรับให้บริการสืบค้นข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์ ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2551 เป็นต้นมา

จุดเด่นของการให้บริการ วชิรญาณวิเศษฉบับดิจิทัล นั้น อยู่ที่รูปแบบของการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งมีทั้งรูปแบบ PDF แบบปกติ และ PDF แบบที่มีความละเอียดสูง รวมทั้ง ฉบับข้อความ ที่นำต้นฉบับ วชิรญาณวิเศษ มาพิมพ์เป็นไฟล์เอกสาร

Microsoft Word ด้วยวิธีการสะกดการันต์ เว้นวรรคตอน ขึ้นบรรทัดและขึ้นหน้ากระดาษใหม่ ตรงตามต้นฉบับเดิมทุกประการด้วย
บทแนะนำหนังสือ ชุด วชิรญาณ

หนังสือ ชุด **วชิรญาณ** ซึ่ง มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 12 สิงหาคม 2555 นั้น ประกอบด้วยหนังสือ 6 รายการ ได้แก่ **วชิรญาณ** (24 เล่ม) **วชิรญาณวิเศษ** (9 เล่ม) **วชิรญาณสุภาสิต** (1 เล่ม) และหนังสือวชิรญาณซึ่งจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพิเศษต่าง ๆ (รวมพิมพ์เป็นเล่มเดียวกัน อีก 1 เล่ม) คือ **วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่** **วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา** **วชิรญาณสโมสร**

การนำหนังสือพิมพ์ซึ่งออกราย 3 วัน (ทุกวันอาทิตย์และพฤหัสบดี) รายปักษ์ (ทุกวันพฤหัสบดี) รายเดือน (ทุกวันที่ 1 ของเดือน) และโอกาสพิเศษตามวาระ ตั้งแต่เดือนสิบสอง (ตุลาคม) จุลศักราช 1246 (พ.ศ.2427) – เดือนกันยายน รัตนโกสินทรศก 124 (พ.ศ.2448) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการดำเนินงานของหอพระสมุด วชิรญาณสำหรับพระบรมราชตระกูล มาจัดพิมพ์ซ้ำตามกระแสพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ครั้งนี้ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2555

ในปีแรก ดำเนินการผลิตได้ 3 เล่ม คือ **วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่** **วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา** **วชิรญาณสโมสร** (รวมพิมพ์เป็นเล่มเดียวกัน) **วชิรญาณสุภาสิต** และ **วชิรญาณ** เล่ม 3/24 ตอนที่ 13-18 พ.ศ.2556 1 เล่ม คือ **วชิรญาณ** เล่ม 5/24 ตอนที่ 31-48 และ พ.ศ.2557 ผลิตหนังสือเพิ่มได้อีก 7 เล่ม คือ **วชิรญาณ** เล่ม 8/24 ตอนที่ 67-72 จนถึง **วชิรญาณ** เล่ม 14/24 ตอนที่ 115-120 รวมจำนวนที่จัดพิมพ์แล้วเสร็จในปัจจุบัน (พฤศจิกายน พ.ศ.2557) 11 เล่ม

คุณค่าของหนังสือ **วชิรญาณ** ซึ่งเป็น **“สโมสรมแห่งวิชาความรู้และแบบแผนราชการ ทั้งเก่าและใหม่”** ต่อวงวิชาการ มีมากเพียงไรนั้นไม่จำเป็นต้องกล่าวถึง ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า นักวิชาการและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจำนวนไม่น้อย ได้อาศัยหนังสือชุดนี้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาประเด็นต่าง ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อนำเสนอเป็นรายงานผลการวิจัยและวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้เพราะ **“นอกจากจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวรรณกรรมของชาติแล้ว ยังเป็นภาพสะท้อนทัศนคติและแนวคิดของชนชั้นนำในสังคม ต่อการเตรียมความพร้อมของประชาชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของประเทศตามกระแสโลก”** ด้วย

การนำต้นฉบับซึ่งเป็นหนังสือหายากมาจัดพิมพ์ซ้ำครั้งนี้ นอกจากจะใช้วิธีการถ่ายภาพหนังสือ (plate) ครบถ้วนทุกหน้าและทุกเล่ม และ **“ใช้เทคโนโลยีการตกแต่งภาพ (retouch) ทำให้ภาพพื้นซึ่งเป็นกระดาษสีเหลืองและกรอบแตกหัก เนื่องจากมีอายุมากกว่าร้อยปี ดูสะอาดสบายตา”** แล้ว คณะบรรณาธิการซึ่งประกอบด้วย นางวิลาวัลย์ ทรัพย์พันแสน นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ นางสาวรัชณี ทรัพย์วิจิตร นางอัจฉรา จารุวรรณ นางสาวศิริพันธ์ แยมเมือง นางสาวปัทมา เป็สกุล และนางสาวอัฐิญาญา ไชยสร เจ้าหน้าที่วิชาการประจำโครงการ ยังได้จัดทำเนื้อหา สารบัญ วรรชนี และภาคผนวก ประกอบไว้ในส่วนต้นและส่วนท้ายหนังสือทุกเล่ม เพื่อช่วยให้นักวิชาการและผู้อ่านทั่วไป สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ดังนี้

1. ความนำ เรื่อง หนังสือ ชุด **“วชิรญาณ”**

เนื้อหาของความนำซึ่งจัดพิมพ์ต่อจาก **พระราชนิพนธ์คำนำ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ในส่วนต้นของหนังสือทุกเล่มนั้น เป็นสาระสังเขปเกี่ยวกับเวลาตีพิมพ์ หรือวาระที่จัดพิมพ์ (*กรณีที่เป็นฉบับพิเศษ*) วัตถุประสงค์ และประเภทเนื้อหาของหนังสือฉบับพิมพ์ครั้งแรก โดยไล่เรียงตั้งแต่หนังสือ **วชิรญาณ** **วชิรญาณวิเศษ** **วชิรญาณสุภาสิต** **วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่** **วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา** และ **วชิรญาณสโมสร** ตามลำดับ

นอกจากนั้น ยังกล่าวถึงพระดำริของสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ 2 พระองค์ ที่จะจัดทำหนังสืออื่น อันเนื่องด้วยหนังสือ **วชิรญาณ** ได้แก่

พระดำริสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศและพระอิสริยยศักดิ์ทรงกรมเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุน) ขณะทรงดำรงตำแหน่งเป็นสภานายก สำหรับที่ 10 ที่จะ **“รวบรวมบรรดาเรื่องที่ลงพิมพ์กระจายอยู่ในวชิรญาณเล่มต่าง ๆ นำมาจัดหมวดหมู่และรวมเป็นเล่มให้เป็นหนังสือชุด (series) เพื่อความสะดวกในการอ่านและการศึกษาค้นคว้า”** เรียกชื่อหนังสือว่า **แก่นวชิรญาณ** และหนังสือเล่มแรกที่จัดพิมพ์ในชุดนี้ คือ **พระราชพิธี 12 เดือน** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเคยลงพิมพ์ใน **วชิรญาณพิเศษ** ตั้งแต่ เล่ม 4 แผ่นที่ 1 จุลศักราช 1250 (พ.ศ.2431) – เล่ม 5 แผ่นที่ 25 วันที่ 6 เมษายน รัตนโกสินทรศก 109 (พ.ศ.2433)

รวมทั้งพระดำริพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศราชหฤทัย (ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล) สภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับที่ 13 ที่จะรวบรวม **โคลงจารึกแต่งพระประทับ** พระนิพนธ์และนิพนธ์ของเจ้านายและขุนนาง สำหรับประดับลัไลไฟในงานพระราชพิธีรัชดาภิเษก ณ พระราชวังบางปะอิน มาจัดพิมพ์เป็นหนังสือฉบับพิเศษ ที่ระลึกในงานพระราชพิธีรัชดาภิเษก พ.ศ.2436 ให้ชื่อว่า **วชิรญาณรัชดาภิเษก** ซึ่งในที่สุดก็ได้จัดพิมพ์แต่นำร้อยกรองเหล่านั้นไปทยอยพิมพ์ลงหนังสือ **วชิรญาณ** ในปัดถัดมา (ภายหลังเมื่อนำมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือช่วยในงานฉลองพระสุพรรณบัฏ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ เมื่อ พ.ศ.2464 นั้น เรียกชื่อหนังสือว่า **กลอนจารึกแต่งประทับที่บางปะอิน**)

อย่างไรก็ตาม ความน่าซึ่งพิมพ์ในหนังสือ 3 เล่มแรก เมื่อ พ.ศ.2555 นั้น มีข้อความ ที่คลาดเคลื่อนอยู่เล็กน้อย เกี่ยวกับจำนวนเล่มหนังสือ **วชิรญาณ** ระยะแรกทั้งจำนวนฉบับปลีกและฉบับรวมเย็บเล่ม ซึ่งคณะบรรณาธิการได้แก้ไขให้ถูกต้องในการจัดพิมพ์เล่มอื่น ๆ เรียบร้อยแล้ว

2. บทนำ และ ความนำ หนังสือวชิรญาณชุด 24 เล่ม

บทนำ หรือความนำที่ปรากฏเป็นเนื้อหาลำดับที่ 2 นี้ คือข้อเขียนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือแต่ละเล่มหรือแต่ละชุดละเอียดมากขึ้น อาทิ อธิบายลักษณะรูปเล่ม โรงพิมพ์ที่จัดพิมพ์ ราคาจำหน่าย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน และข้อมูลเชิงประวัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ตัวอย่างเช่น

วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่ ... ลักษณะรูปเล่มมีขนาดเท่ากบวชิรญาณวิเศษ ที่ออกเป็นปกติทุกวันอาทิตย์ คือกว้าง 24 เซนติเมตร ยาว 32 เซนติเมตร แล้วเย็บเป็นเล่ม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบปกพิมพ์ลวดลายอย่างงดงาม กับทรงออกแบบลายที่ขอบปฏิทินรัตนโกสินทรศก 109 (พุทธศักราช 2433) เป็นพระรูป และรูปกรรมสัมปาทิกประจำปีี่ 9 ครบทุกตำแหน่งด้วย ปฏิทินนี้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ทรงคิดเทียบเป็นวันจันทรคติสุริยคติ แล้วกำหนดว่าจะพิมพ์ไว้ภายในเล่ม ส่วนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพงศาติศรมหิป ครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต ทรงแกะลายใบปกหนังสือ...

วชิรญาณสุภาชิตน์ ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ได้ทรงพระนิพนธ์คำล้อเลียนสุภาชิตบางบท โดยทรงแทรกไว้ในสุภาชิตเดิมบ้าง เทียบสุภาชิตเดิมก็มี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้ทรงนำพระนิพนธ์คำล้อเลียนนี้มาพิมพ์เทียบไว้กับวชิรญาณสุภาชิตของเดิม แล้วพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ครบปัญญาสมวาร พุทธศักราช 2467 โดยเพิ่มเติมชื่อหนังสือเป็น “วชิรญาณสุภาชิต กับบทแถมของกรมหลวงประจักษ์ฯ” นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2

และ

หนังสือวชิรญาณที่ออกในระยะที่ 1 รวมเย็บเล่มได้ 2 เล่ม ดังนี้

เล่ม 1 ประกอบด้วยฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 6 รวม 6 ฉบับ เริ่มออกตั้งแต่วันที่ 19 ตุลาคม พุทธศักราช 2427 ถึงวันที่ 13 เมษายน พุทธศักราช 2428 ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘

จัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์พระเทพผล (สิน ปริกัมศิลป์) ณ ตำบลบางลำพูล่าง จำหน่ายราคาเล่มละ 5 สลึง

เล่ม 2 ประกอบด้วยฉบับที่ 7 ถึงฉบับที่ 13 รวม 7 ฉบับ เริ่มออกตั้งแต่วันที่ 14 เมษายน ถึงวันที่ 6 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2428 และเนื่องจากในปีนี้มีเดือน 8 สองครั้ง ดังนั้นเล่มที่ 10 จึงเป็นเล่มที่ออกในเดือนแปดหลังเพิ่มอีกเล่มหนึ่ง ตั้งแต่เล่มที่ 7 เป็นต้นมาได้จัดพิมพ์ ที่โรงพิมพ์ของหม่อมราชวงศ์เนตร อิศรางกูร ตำบลวัดระฆังโฆสิตาราม จำหน่ายราคาเล่มละ 5 สลึง เช่นเดิม

คงไม่มีนักวิชาการท่านใดปฏิเสธได้ว่า **บทนำ** และ **ความนำหนังสือวชิรญาณ ชุด 24 เล่ม** นี้ มีประโยชน์ไม่น้อย ข้อมูลต่าง ๆ ที่ นางสาวรัชนิทรรพวิจิตร ค้นคว้าและเรียบเรียงขึ้นนั้น ก็เป็นต้นทางสำหรับผู้สนใจจะสืบค้นต่อไปได้สะดวกยิ่งขึ้นด้วย

แต่ถึงกระนั้น ก็คงต้องยอมรับว่ามีความบางตอนที่อาจจะต้องทบทวนอีกครั้ง หากจะจัดพิมพ์ซ้ำในโอกาสต่อไป ตัวอย่างเช่นจำนวนสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ ทรงพระนิพนธ์และนิพนธ์ **วชิรญาณสุภาสิต** ใน **บทนำ หนังสือวชิรญาณสุภาสิต** ที่มีเนื้อความว่า **“เรียกหนังสือนี้ว่า วชิรญาณสุภาสิต โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงพระราชนิพนธ์ อารัมภพจน์ไว้ตอนต้นของหนังสือด้วย มีสมาชิกฯ ส่งสุภาสิตมาลงพิมพ์ถึง 293 ท่าน”** นั้น เพราะอันที่จริง นอกจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งเป็นสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ แทนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร อยู่ในระหว่างนั้น) จะทรงพระราชนิพนธ์อารัมภพจน์ดังกล่าวแล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์คำโคลงสุภาสิต 3 บท ลงพิมพ์เป็นปฐมบทด้วย ฉะนั้น จำนวนสมาชิกที่ส่งสุภาสิตและได้ตีพิมพ์รวมในหนังสือที่ระลึก สำหรับพระราชทานสมาชิก และจำหน่ายในการฉลองหอพระสมุดวชิรญาณระหว่าง วันที่ 14 - 15 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 108 (พ.ศ.2432) จึงมีจำนวนเท่ากับสุภาสิตอีก 292 บท ในหนังสือ **วชิรญาณสุภาสิต** (เนื่องจากสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณที่ทรงพระนิพนธ์และนิพนธ์นั้น ประกอบด้วยเจ้านายฝ่ายหน้า

ฝ่ายใน ข้าราชการ และพระราชาคณะ ทำให้เป็นเรื่องยากที่จะเลือกใช้ลักษณนามใดเพียงลักษณนามเดียว จึงเลือกใช้จำนวนบทสุภาษิตเป็นแนวเทียบแทน)

เป็นที่แน่นอนว่าการจัดพิมพ์หนังสือ **วชิรญาณวิเศษ** ซึ่งเป็นหนังสือรายการสุดท้ายของหนังสือชุด **วชิรญาณ** ก็ย่อมจะต้องมี **ความนำ** หนังสือ **วชิรญาณวิเศษชุด 9 เล่ม** ด้วยเช่นกัน

3. คำชี้แจง

เนื้อหาของ **คำชี้แจง** หนังสือ ชุด **วชิรญาณ** นี้ บอกเล่าถึงวิธีการที่นำหนังสือต้นฉบับมาจัดพิมพ์ซ้ำ ในลักษณะของการจำลองต้นฉบับเดิมและส่วนประกอบต่าง ๆ ที่คณะบรรณาธิการจัดทำเพิ่มเติม ได้แก่ การให้เลขหน้า การจัดทำสารบัญหนังสือ วรรชนี และวิธีการใช้หนังสือ

ตัวอย่างที่จะยกมาแสดงต่อไปนี้ เป็นคำอธิบาย **การให้เลขหน้า** และ **สารบัญของหนังสือ** ใน **คำชี้แจง** หนังสือ **วชิรญาณชุด 24 เล่ม**

การให้เลขหน้า เนื่องจากต้นฉบับเดิมมีเลขหน้าของหนังสือไม่แน่นอน บางตอนเลขหน้าไม่ต่อเนื่องกัน บางตอนเลขหน้าซ้ำ และบางตอนเลขหน้าขาด ทำให้เกิดความยุ่งยากในการใช้ ดังนั้นจึงได้กำหนดเลขหน้าขึ้นใหม่ โดยวางเลขหน้าหนังสือที่กำหนดใหม่ไว้ที่ด้านล่าง ทั้งหน้าซ้ายและหน้าขวาของหนังสือ ส่วนเลขหน้าหนังสือเดิมจะอยู่ด้านบนบริเวณมุมซ้ายและขวาของหนังสือ พร้อมชื่อเรื่องแต่ละเรื่อง และชื่อหนังสืออยู่บริเวณกลางหน้าทุกหน้าในหนังสือเล่มนั้น สำหรับหน้าพระราชนิพนธ์ คำนำ ความนำหนังสือวชิรญาณชุด 24 เล่ม คำชี้แจงหนังสือวชิรญาณชุด 24 เล่ม บทนำหนังสือวชิรญาณแต่ละเล่ม และสารบัญ ซึ่งเป็นส่วนที่มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จัดทำขึ้นใหม่ เพื่อการพิมพ์ในครั้งนี้ จะใช้ตัวพยัญชนะไทยกำกับบอกลำดับหน้า เพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างส่วนนำและเนื้อหาให้ชัดเจน ส่วนวรรชนีท้ายเล่ม ภาคผนวก 1 และภาคผนวก 2 จะใช้เลขหน้าที่กำหนดขึ้นใหม่ซึ่งต่อเนื่องกับเนื้อหา

สารบัญของหนังสือ คงใช้อักษรวิธีตามต้นฉบับเดิมโดยแบ่งเป็น 4 ช่อง คือ เนื้อหา ชื่อผู้แต่ง เลขหน้าตามต้นฉบับเดิม และเลขหน้าที่กำหนดขึ้นใหม่ ส่วนชื่อผู้แต่งซึ่งเป็นพระนามเจ้านายและนามข้าราชการ ที่ปรากฏในสารบัญของหนังสือ ได้กำหนดเลขเชิงอรรถไว้ และทำคำอธิบายเพิ่มเติมการเปลี่ยนแปลงพระอิสริยยศ และยศไปจากเวลาที่ทรงพระนิพนธ์ และประพันธ์เรื่องนั้น ๆ ไว้ในภาคผนวก 1 อีกประการหนึ่ง ต้นฉบับเดิมของหนังสือวชิรญาณนั้น เมื่อนำมารวมเย็บเล่มแล้ว ได้จัดทำสารบัญรวมครั้งปี จำนวน 6 ตอน แทรกไว้ด้านหน้าก่อนถึงเนื้อหาด้วย ซึ่งทำให้เห็นว่ามีการขออนสารบัญ

เห็นได้ชัดว่าการดำเนินการจัดพิมพ์ หนังสือ ชุด วชิรญาณ ครั้งนี้ เจตนาจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะนักวิชาการ เพื่อให้สามารถสำรวจเอกสารได้รวดเร็ว เข้าถึงเนื้อหาได้สะดวก และเขียนรายการอ้างอิงได้ง่าย ในกรณีที่จะต้องนำข้อความไปใช้ประกอบการนำเสนอบทความวิชาการ รายงานผลวิจัย และเขียนวิทยานิพนธ์

4. บทนำ หนังสือวชิรญาณ เล่มต่าง ๆ

เนื่องจากหนังสือ วชิรญาณ มีจำนวนมากถึง 24 เล่ม (และ วชิรญาณวิเศษ อีก 9 เล่ม) และผลัดเปลี่ยนคณะทำงานไปเรื่อย ๆ ตามวาระของกรรมสัมปาทิกสภาหอพระสมุดวชิรญาณผู้รับผิดชอบ ส่งผลให้กำหนดออก รูปเล่ม แผนกเนื้อหา และนโยบายการคัดเลือกเรื่องลงพิมพ์แต่ละเล่มแตกต่างกัน ดังนั้น คณะบรรณาธิการ จึงจัดทำ บทนำ หนังสือวชิรญาณ เฉพาะเป็นรายเล่ม ทั้ง 24 เล่ม แต่ละเล่มจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาที่ออกหนังสือเล่มนั้น ๆ รายพระนามและนามกรรมสัมปาทิกสภาสำหรับที่รับผิดชอบ ขนาดรูปเล่ม โรงพิมพ์ งบประมาณการพิมพ์ ราคาจำหน่าย และแผนกเนื้อหาในเล่ม

นอกจากนั้น ยังมีการแสดงตัวอย่างเรื่องต่าง ๆ ที่น่าสนใจภายในเล่ม เช่น ใน บทนำ วชิรญาณ เล่ม 13/24 ตอนที่ 61-66 ดังนี้

เรื่องที่น่าสนใจภายในเล่มได้แก่ พงษาวดารลำดับกษัตริย์พม่า เรื่องออกไปเล่าเรียนที่ประเทศอังกฤษ เรื่องเงินภิกษุไปสืบศาสนาในมณฑลประเทศ เรื่องหมายประกาศของนางฮองไทเฮา คำฉันท์เรื่องเมรี บุรณวาทคำฉันท์ เรื่องสมบัติ อัมรินทร์คำกลอน กุญฑ์ปลาไนยบุรุษคำฉันท์ วิธีทำกระดาษเป็นลายศิลา คนเดียว รอดตาย นิทานเรื่องได้แต่งงานเพราะความรู้ การแปลภาษาอังกฤษมาเป็นไทย ฯลฯ

สิ่งที่แสดงให้เห็นได้ชัดถึงความละเอียดในการทำงานของคณะบรรณาธิการ คือ ตอนท้ายของ **บทนำ หนังสือวชิรญาณ** ทุก ๆ เล่ม จะสรุปข้อผิดพลาด การพิมพ์เลขหน้าของต้นฉบับ รวมไปถึง ตัวอย่างเช่น ใน **บทนำ วชิรญาณ เล่ม 10/24 ตอนที่ 43-48** ต่อไปนี้

เนื้อหาภายในเล่มตามต้นฉบับเดิม มีการพิมพ์เลขหน้าซ้ำและผิดพลาดอยู่ 3 แห่ง คือ

ไม่พบต้นฉบับ “คำนำ สารบาณวชิรญาณ เล่ม 8” โดยจะแทรกไว้ก่อนขึ้นต้นตอนที่ 43 และก่อน “สารบาณวชิรญาณ บอกเรื่องแลหน้า”

ตอนที่ 45 หน้า 870 ข้อความนำพิมพ์ผิดเป็นเรื่อง กุลีแบ่งเงิน ที่ถูกต้องคือเรื่อง ซื่อของเล่น

ตอนที่ 48 หน้า 1098 ข้อความนำพิมพ์ผิดเป็นเรื่อง การทำสวนมลิ ที่ถูกต้องคือเรื่อง การทำสวนพลู

กรณี “*การทำสวนพลู*” กับ “*การทำสวนมลิ*” ข้างต้น เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า คณะบรรณาธิการใส่ใจในการตรวจสอบรายละเอียดถี่ถ้วนมากเพียงไร แต่กระนั้น เมื่อถึงขั้นตอนการพิมพ์และพิสูจน์อักษรก็ยังมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นเช่นกัน อาทิ “*เนื้อหาภายในเล่มตามต้นฉบับเดิม มีการพิมพ์เลขหน้าซ้ำและผิดพลาดอยู่*” เป็นตัวอย่าง

การนำข้อผิดพลาดมาแสดงเป็นตัวอย่างข้างต้น มิได้มีเจตนาจะประจานหรือทอนกำลังใจคณะบรรณาธิการ แต่เป็นเพราะเห็นว่าเป็นเพียงข้อผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บังเอิญมาเกิดพลาดและผิดในการพิมพ์และพิสูจน์อักษรเนื้อหา “*สรุปข้อผิดพลาด*” ซึ่งเป็นเรื่องย้อนแย้ง ที่ชวนให้เกิดรอยยิ้ม

4. ดรรชนี

นอกจาก “สรุปข้อผิดพลาดการพิมพ์เลขหน้าของต้นฉบับ” ซึ่งต้องตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนแล้ว คณะบรรณาธิการยังจัดทำ *ดรรชนี* ที่เป็นบัญชีคำ และนามเดิมบุคคล ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จัดเรียงตามลำดับอักษร เพื่อแสดงตำแหน่งที่ปรากฏไว้ท้ายหนังสือแต่ละเล่มอย่างละเอียดอีกด้วย

โดยเหตุที่ภาษาการทำดรรชนี (indexing language) ซึ่งคณะบรรณาธิการใช้ในการทำ *ดรรชนี* คือ ระบบการนำคำที่ปรากฏในเนื้อหาของเอกสารเป็นดรรชนี (derived – term system) โดยมีได้ทำรายการโยง (cross reference) จึงส่งผลให้หนังสือแต่ละเล่มมีศัพท์อิสระ (free - text) เป็นคำสำคัญ (keyword / descriptor) จำนวนมาก และกระจายกันอยู่ตามลำดับพยัญชนะต้น ที่แม้จะเป็นคำเดียวกันแต่สะกดการันต์ต่างกัน (เช่นคำว่า “กษัตริย์” กับ “กระษัตริย์” และ “อุปนิขิต” กับ “อุปนิกขิต” หรือนามเฉพาะ เช่น “กมล สาลักษณ” กับ “กระมล สาลักษณ” และ “อ็อกซฟอร์ดแอนด์เคมบริดจ์บริลแลนซ์” กับ “อ็อกซฟอร์ดแอนด์เคมบริดจ์บริลแลนซ์” เป็นต้น) หรือนามบุคคลที่มีและไม่มีคำขยาย (เช่น “กวางสุ, พระเจ้า” กับ “กวางสุของเต้, พระเจ้า” และ “ฮองไทเฮา, นาง” กับ “ฮองไทเฮาซูลี, นาง” เป็นต้น) นอกจากนี้ ยังมีคำสำคัญอีกหลายคำที่สามารถจัดรวมเป็นกลุ่มเดียวกันได้ (เช่นคำว่า “วชิรญาณวิเศษ” “วชิรญาณวิเศษ, หนังสือ” “วชิรญาณวิเศษ, หนังสือพิมพ์” และ “หอพระสมุดวชิรญาณ” “หอสมุดวชิรญาณ” “หอสมุด-สำหรับพระบรมราชตระกูล” เป็นต้น

ดังกล่าวแล้ว ว่าคณะบรรณาธิการได้นำคำสำคัญที่เป็นนามเดิมของบุคคลต่าง ๆ ใน *ดรรชนี* มาจัดทำเป็น *ดรรชนีนามเดิม* ต่างหาก ซึ่งเป็นประโยชน์แก่การค้นคว้าเรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวบุคคลอย่างยิ่ง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าคณะบรรณาธิการมิได้ทำ *ดรรชนีชื่อหนังสือ* ไว้ด้วย ทั้งที่ใน *ดรรชนี* ก็มีคำสำคัญที่เป็นชื่อหนังสืออยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เพราะหอพระสมุดวชิรญาณมีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหนังสือและวรรณคดี จึงได้แต่ตั้งความหวังว่าท้ายที่สุดเมื่อจัดทำหนังสือ

ชุด **วชิรญาณ** ครบ 35 เล่มแล้ว คณะบรรณาธิการอาจจะสนุกนี้่กและ มีเวลาพอที่จะจัดทำ *ดรรรชนีชื่อหนังสือ* เพิ่มเติมด้วยก็เป็นได้

5. ภาคผนวก

ส่วนท้ายสุดของหนังสือ จะมี *ภาคผนวก* ที่เป็นสังเขปประวัติความเป็นมาของ **มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา** พระนามและรายงานคณะกรรมการรวมทั้งคณะผู้จัดทำ เหมือนกันทุกเล่ม ยกเว้นหนังสือ **วชิรญาณ** เล่มต่าง ๆ ที่จะมี *ภาคผนวก พระอิสริยยศเจ้านาย และราชทินนาม ยศ ขุนนางที่ปรากฏในสารบัญ* เฉพาะเล่มเพิ่มเติม

ภาคผนวกดังกล่าวนี้้นำเสนอเป็น 2 คอลัมน์ คอลัมน์ซ้ายคือตัวคำ ส่วนคอลัมน์ขวาคือพระนาม ราชทินนาม นามเดิมที่เปลี่ยนแปลง พระนามหรือนามบุคคลที่เป็นตัวคำส่วนหนึ่งนั้นเป็นที่ทราบดีอยู่แล้วว่าหมายถึงพระองค์ใดหรือผู้ใด แต่ก็มีนามคำคั้นหลายนามที่ผู้อ่านอาจจะไม่เคยทราบประวัติและข้อมูลของท่านนั้น ๆ มาก่อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายเจือ	เสมียนอังกฤษ กรมศึกษาธิการ
นายชู เปรียญ	เดิมเป็นครูที่มหาธาตุวิทยาลัย (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) เมื่อ พ.ศ.2435 ต่อมา ย้ายไปเป็นข้าราชการ ในกรมศึกษาธิการ ได้เป็นผู้ตรวจและแต่งตำราเรียน
นายชุ่นฮวด	เสมียนกระทรวงมรุธาธร
นายดี พนักงานสำหรับหอ	เริ่มเข้าทำงานเมื่อ พ.ศ.2443 ลาออกวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2444
นายทิม ปเรียญ	เป็นผู้แต่งตำราเรียน ในกรมศึกษาธิการ ภายหลัง เป็นปลัดกองบาลี กองตำราเรียน กรมศึกษาธิการ แล้วย้ายไปเป็นครู

แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีผู้แต่งเรื่องลงพิมพ์ใน **วชิรญาณ** อีกหลายท่าน ที่คณะบรรณาธิการยังไม่สามารถค้นหาประวัติและรายละเอียด มาเรียบเรียงไว้ใน

ภาคผนวก ได้ อาทิ นายพลอย หอพระสมุด ผู้แต่ง เรื่องเล่นละคร นายพิม ปรีชญ ผู้แต่ง เรื่องซังเถาะ เป็นต้นอย่าง

น่าแปลกใจว่าการจัดทำ ภาคผนวก มีข้อบกพร่องอย่างที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นเลยหลายแห่ง ดังเช่น มีตัวคำซึ่งเป็นนามบุคคลบางท่านซ้ำในหลาย ๆ เล่ม ดังนามของ นายเปลี่ยน เจ้าพนักงานรักษาหนังสือและดูแลหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ปรากฏเป็นตัวคำ และมีคำอธิบายประวัติของท่านซ้ำใน วชิรญาณ เล่ม 9/24 ตอนที่ 37-42 วชิรญาณ เล่ม 10/24 ตอนที่ 43-48 วชิรญาณ เล่ม 11/24 ตอนที่ 49-54 และ วชิรญาณ เล่ม 12/24 ตอนที่ 55-60 รวม 4 เล่ม เป็นต้น

กรณีที่ท่านผู้แต่งใช้นามปากกามากกว่า 1 นาม ซึ่งควรจะใช้วิธีทำรายการโยง “ดูที่” และเขียนอธิบายประวัติของท่านผู้นั้นเพียงครั้งเดียวมิใช่เขียนซ้ำกัน ดังเช่น นามปากกา นายสาตร์ อาจารย์ใน วชิรญาณ เล่ม 9/24 ตอนที่ 37-42 และ นายสาตร์ อาจารย์สวไลยประเทศ แผนกเมืองอังกฤษใน วชิรญาณ เล่ม 10/24 ตอนที่ 43-48 เป็นอาทิ

อีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งเป็นกรณีที่ไม่น่าจะเกิดข้อบกพร่องเลย ได้แก่ นาม หลวงจันทราภมัตย์ กล่าวคือ ใน วชิรญาณ เล่ม 3/24 ตอนที่ 13-18 ใช้นามปากกาว่า นายปาล หอพระสมุด ส่วนใน วชิรญาณ เล่ม 5/24 ตอนที่ 31-48 ใช้นามปากกาว่า นายปาล ปรีชญ ต่อมา ใน วชิรญาณ เล่ม 8/24 ตอนที่ 67-72 ท่านใช้ราชทินนาม และใส่นามจริงไว้ในวงเล็บต่อท้ายว่า หลวงจันทราภมัตย์ (ปาล) และ ใน วชิรญาณ เล่ม 10/24 ตอนที่ 43-48 ใช้เพียงราชทินนามโดยไม่มีนามจริงต่อท้าย ดังนั้น จึงปรากฏตัวคำ ทั้ง 4 คำ แต่เขียนคำอธิบายมาน้อยต่างกัน ดังนี้

นายปาล หอพระสมุด

ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น
หลวงจันทราภมัตย์

นายปาล ปรีชญ

เป็นพนักงานรักษาหอพระสมุดวชิรญาณ ภายหลัง
ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงจันทราภมัตย์
ตำแหน่งปลัดกรมซ้ายในกรมมหาดเล็กฝ่ายพลวัง
เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2439

หลวงจันทรามาดย์ (ปาล)

นามเดิม ปาล เดิมเป็นเจ้าพนักงานรักษา
หอพระสมุดวชิรญาณ ภายหลังได้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์เป็น หลวงจันทรามาดย์ ตำแหน่ง
ปลัดกรมซ้ายในกรมมหาดเล็กฝ่ายพลำกัง เมื่อ
วันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2439 ต่อมา
พ.ศ.2444 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเหรียญ
ในกรมสัมปาทิกสภาหอพระสมุดวชิรญาณ
แทนหม่อมเจ้ากรรเจียก นพวงศ์

หลวงจันทรามาดย์

นามเดิม ปาล เดิมเป็นเจ้าพนักงานรักษาหอพระสมุด
วชิรญาณ ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
เป็น หลวงจันทรามาดย์ ตำแหน่งปลัดกรมซ้าย
ในกรมมหาดเล็กฝ่ายพลำกัง เมื่อวันที่ 18 มกราคม
พ.ศ.2439 ต่อมา พ.ศ.2444 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง
เป็นผู้ช่วยเหรียญในกรมสัมปาทิกสภาหอพระสมุด
วชิรญาณ แทนหม่อมเจ้ากรรเจียก นพวงศ์

ถึงแม้ว่าการจัดทำ *ภาคผนวก* จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างดังกล่าวแล้ว
ก็ตาม แต่ก็เห็นได้ชัดว่าคณะบรรณาธิการต้องใช้เวลาและความอดสาหะไม่น้อย ใน
การค้นคว้าหาข้อมูลมาเรียบเรียง ดังนั้น หากมีการทำ *เชิงอรรถ* บอกแหล่งที่มาของ
ข้อมูลต่าง ๆ ที่สืบค้นมาได้ลงพิมพ์กำกับไว้ด้วยแล้ว ในภายหน้า เมื่อคณะ
บรรณาธิการหรือนักวิชาการประสงค์จะทวนสอบ (verification) ก็จะสามารถทำได้
รวดเร็วขึ้น กับทั้งยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประสงค์จะใช้ประโยชน์อื่น เช่น
ต้องการเรียนรู้เรื่องราวของบรรพบุรุษต้นสกุล หรือจะจัดทำสารานุกรมตระกูล
เป็นอาทิ

จึงอาจกล่าวได้ว่า การแก้ไขข้อบกพร่องที่เป็นส่วนซ้ำและส่วนเกินใน
ภาคผนวก เป็นเรื่องจำเป็นที่พึงกระทำ เช่นเดียวกับการเติมส่วนที่ขาดให้สมบูรณ์
ด้วยการจัดทำ *เชิงอรรถ*

ความสงสัย

เมื่ออ่าน บทแนะนำ หนังสือ ชุต วชิรญาณ มาจนถึงย่อหน้านี้ ท่านผู้อ่าน คงจับสังเกตได้ว่านอกจากผู้เขียน *บทแนะนำ* จะประสงค์ให้ท่านผู้อ่านได้สัมผัสกับ หนังสือทรงคุณค่า ที่มีอายุกว่า 100 ปี ซึ่งมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นำมา พิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ 2 แล้ว ยังต้องการให้ข้อเสนอแนะเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่คณะ บรรณาธิการ ในฐานะผู้อ่านที่มุ่งหวังจะให้หนังสือซึ่งพิมพ์เสร็จเป็นรูปเล่มด้วยความ เหนื่อยยากของคณะผู้จัดทำชุดนี้ มีความสมบูรณ์ เป็นคุณแก่ วงวิชาการ และสำเร็จ ประโยชน์บรรลุตามพระราชประสงค์แห่งองค์อุปถัมภ์มูลนิธิฯ (ซึ่งทรงเป็นองค์ที่ ปรีกษาคัดติมศักดิ์อีกตำแหน่งหนึ่งด้วยนั้น) ทุกประการ

คงไม่มีข้อความใดที่เหมาะสมจะนำมาใช้เป็นความสงสัย บทแนะนำ หนังสือ **ชุต วชิรญาณ** ขึ้นนี้ ได้ตีเียงไปกว่าพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา เทวะวงศ์วโรปการ (ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศและพระอิสริยยศักดิ์ทรงกรมเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น) ขณะทรงดำรงตำแหน่งเป็นสภานายกหอพระสมุด วชิรญาณ สำหรับที่ 4 จากหนังสือ **วชิรญาณ เล่มที่ 1 ฉบับที่ 1** จำนวนเดือนสิบสอง ออกจำหน่ายเดือนอ้าย จุลศักราช 1246 (พ.ศ.2427) ซึ่งทรงพระนิพนธ์ทั้งท้าย *คำนำ หนังสือวชิรญาณ* *เป็นคำแจ้งความประสงค์ของหนังสือนี้* ความว่า

ขอท่านผู้อ่านจงได้พิเคราะห์ตามคำสาธิตอย่างหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าพบ ในหนังสือฝรั่ง เหนเป็นความชอบกลจึงได้คัดมาไว้ เมื่อเห็นชอบด้วยแล้วก็ควรจะถือ ตาม คำนั้นว่าด้วยอ่านหนังสือ “คือเมื่ออ่านแล้วอย่าคิดที่จะขัดคอ ฤจะโต้ทานไป อย่างเดียว อย่าเชื่อตามหนังสือนั้นฤถือเอาแต่ขณะหนึ่ง อย่าคิดอ่านเพื่อจะหา คำ สำหรับจะพูดเล่นๆพูดกัน ควรแต่อ่านแล้วจะขังใจแลพิจารณาดูว่าจะดีจริงข้อใด ไม่ดีจริงข้อใดเท่านั้น”